

Některé zvláštnosti přípravy a vedení obranných operací v horském a zalesněném terénu

*Redakčně zpracovaný a zkrácený článek armádního generála
I. M. Tretjaka, uveřejněný v sovětském časopise „Vojennaja
mysl“ č. 4/1987.*

V průběhu Velké vlastenecké války uskutečnila Sovětská armáda celou řadu velkých armádních a frontových operací na severním Kavkaze, v Karpatech a na Balkánském poloostrově, ve střední Evropě a na Dalekém východě v podmínkách horského a zalesněného terénu. Určité poznatky vyplývají i z bojové činnosti v lokálních válkách. Na základě toho je zapotřebí i v současné vojenskopolitické situaci věnovat pozornost některým zvláštnostem přípravy a vedení obrany ve složitých přírodních podmínkách.



Jak svědčí zkušenosti z minulé války, obrana v horském a zalesněném terénu byla zpravidla budována na široké frontě, na samostatných, na desítky až stovky kilometrů vzdálených směrech, výhodných pro útok nepřítele. Byla charakterizována nerovnoměrným rozdělením sil a prostředků jak podél fronty, tak i do hloubky. Např. Zakavkazský front v bitvě o Kavkaz se bránil v pásmu širokém až 1000 km a hlubokém od 400 do 800 km. Vzhledem k ohromné délce fronty a rozptýlení uskupení vojsk byly vytvářeny samostatné operační skupiny, které působily v pásmu frontu od 350 do 600 km a armády na hlavních směrech od 50 do 70 km. Na podružných směrech a ve vysokohorských prostorech byla šířka obranných pásem značně větší. Hloubka obrany operačních skupin dosahovala do 120 a armád od 30 do 50 km. Střeleckým divizím v horském terénu byla určována pásma široká od 20 do 140 a hluboká od 16 do 70 km.

Zavedení nových druhů zbraní a bojové techniky do výzbroje soudobých armád značně zvýšilo možnosti vojsk v obraně, což ve své podstatě vyžadovalo další přehodnocení norem jejího budování ve směru jejich zvětšení. Např. na některých cvičeních NATO šířka obranného pásma polní armády v horských podmínkách dosahovala 500 i více km, armádního sboru do 300 km. Na stupni divize zahrnovala 2 až 3 samostatné směry

a činila 40 až 70 km. Jak vyplývá ze zkušeností z minulé války, rozhodující vliv na hloubku obrany měla vzdálenost mezi souběžně probíhajícími hřebety a výběžky hor vzhledem k přednímu okraji. Při jejich rozmístění kolmo k frontě byla obrana budována hlubší s postupným členěním prvků operační a bojové sestavy do sledů.

Praxí operační a bojové přípravy v posledních letech, zkušenostmi z bojové činnosti v jihovýchodní Asii, na Středním a Blízkém východě byly vcelku potvrzeny hlavní principy přípravy a vedení obrany v horském a zalesněném terénu, vypracované v období druhé světové války. Jejich aktuálnost se uchovává i dnes.

Při přijetí rozhodnutí pro operaci je důležité důkladně zhodnotit charakter terénu ve stanoveném pásmu a jeho vliv na nadcházející činnost. Při volbě směru soustředění hlavního úsilí vojsk mají rozhodující vliv správné určení pravděpodobných směrů úderů, jejich kapacity, z operačního hlediska výhodných průsmyků, přechodů a včasné vybudování obranných čar na nich s využitím jak na svazích přivracených k nepříteli, tak i odvrácených. Na druhých směrech a v hloubce obrany soustřeďuje se úsilí vojsk na udržení nejdůležitějších prostorů a klíčových úseků terénu.

V tomto směru je poučná obranná operace 18. armády Zakavkazského frontu v září až prosinci roku 1942. Po neúspěšných pokusech vyjít k Tuapse z prostoru Novorossijska rozhodl se nepřítel útočit přes hory západní části hlavního kavkazského hřebetu. Jeho zámysl tkvěl ve vedení dvou úderů na sbíhavých směrech k obklíčení hlavních sil 18. armády, která bránila tuapský směr, a k vyjití na pobřeží Černého moře. Armáda se bránila v terénu s výšinami od 400 do 1100 m. Silniční síť v obranném pásmu byla slabě rozvinuta. Hlavní silnice na Tuapse vedla přes průsmyky. Prvořadý úkol tkvěl v udržení silničního směru, průsmyků a dominantních výšin. Obranné pásmo 32. střelecké divize, která byla na směru soustředění hlavního úsilí armády, se skládalo z praporečnických rajónů a na dalších úsecích z rotních a četových opěrných bodů, připravených ke kruhové obraně se značnými mezerami mezi nimi. Opěrné body a rajóny obrany byly budovány jak na předním okraji, tak i v hloubce.

V průběhu bojů vojska projevila houževnatost při obraně zaujatých postavení a aktivnost při vedení protiúderů a protiztečí. Nepřítel několikrát změnil směry svých úderů, předčasně použil zálohy, ovšem dosáhnout stanovených cílů nedokázal a s velkými ztrátami byl donucen přejít do obrany. Vojska armády v pásmu jejich činnosti poutala jeho 14 divizí a vytvořila výhodné podmínky pro přechod Černomořské skupiny vojsk do útoku.

Spolu s tím zkušenosti z války ukázaly, že **při budování obrany je zdůvodněné přistupovat k vytváření uskupení vojsk po směrech**, protože je velmi obtížné napravit dopuštěné chyby v průběhu zahájené bojové činnosti. V důsledku odloučenosti směrů, výhodných pro vedení aktivní činnosti, a omezenosti manévru vojsky, silami a prostředky podél fronty i z hloubky, je důležité na každém z nich vytvářet samostatná uskupení vojsk, schopná po dlouhou dobu samostatně plnit úkoly k odražení úderů sil nepřítele, které jsou v převaze, a k udržení zaujatých prostorů. Proto současně s vševojskovými svazky a útvary musí být do jejich sestavy začleněny útvary a jednotky jiných druhů vojsk a speciálních vojsk, vytvářeny i zvýšené zásoby materiální technických prostředků.

Operační sestava vojsk při organizaci obrany v horách v letech minulé války v závislosti na situaci zahrnovala jeden nebo několik sledů, při čemž při čelním rozmístění horských hřbetů, v údolích a na širokých planinách za optimální a zabezpečující nezbytnou odolnost obrany byla pokládána sestava v jednom sledu s vyčleněním silných záloh. Jestliže horské masívy a výběžky hor probíhaly kolmo k frontě, obrana byla nejčastěji organizována ve dvou až třech i více sledech, které postupně přehrazovaly směry výhodné pro činnost nepřítele, s vyčleněním sil a prostředků

k ochraně boků a vedení boční palby z dominantních výšin. V podmínkách nejasné situace z hlediska nadcházejícího charakteru a způsobů činnosti nepřítele a při obraně výhodných směrů pro jeho útok byla vyčleňována velká část sil a prostředků do druhého sledu a zálohy. V tom případě byly rozmísťovány v prostorech silničních uzlů, které zabezpečovaly možnost rychlého manévru na ohrožený směr. Ke zvýšení manévrovosti v soudobých podmínkách se může jejich část připravovat k přepravě vzduchem.

Systém obranných čar a postavení v horském a zalesněném terénu má rovněž své zvláštnosti. Podle zkušeností z minulých válek na nejdůležitějších tankových směrech byla připravována obranná postavení, jejichž základ tvořily rotní opěrné body. V mezích mezi nimi byly budovány samostatné četové opěrné body a okopy pro léčky a kočující jednotky. Kromě toho byla budována postavení pro ochranu boků, byla předvídána opatření k boji s obcházejícími odřady, přepadovými skupinami, vzdušnými výsady a aeromobility jednotkami nepřítele. V hloubce obrany k pevnému udržení přístupů k horským přístupům, úžlabinám, soutěskám a východům z nich do údolí, na náhorní planiny a k silničním uzlům byly připravovány palebné čáry pro tanky a postavení pro střelecké jednotky.

Přední okraj byl budován na svazích a výběžcích hor, které zabezpečovaly dobrý výhled a výstřel. Při určování průběhu obranných postavení a čar byla brána v úvahu existence hluchých prostorů a skrytých přístupů, možnost manévru jednotkami podél fronty a z hloubky, nebezpečí obejití vojsk v obraně.

Určitý zájem si zasluhuje příprava obrany vojsky Korejské lidové armády v horském a zalesněném terénu v padesátých letech. Na počátku byla organizována na široké frontě podle principu obrany důležitých objektů taktického významu. To ovšem neumožnilo zabezpečit její vysokou pevnost. Proto ve čtvrtém období války vojska začala budovat hlubokou, do sledů členěnou obranu na souvislé frontě. Toho bylo dosaženo jejím uspořádáním do mnoha pásem a hlubokým rozmístěním druhých sledů a záloh, širokým využíváním tunelů, jejichž rozmístění bylo v souladu se systémem zákopů. To napomáhalo k větší pevnosti obrany.

V soudobých podmínkách je nepřítel schopen na směrech hlavních úderů vytvářet mnohonásobnou převahu sil a prostředků. Proto musí být obrana nejen hluboce členěná do sledů, **ale i dobře ženijně připravená.** Přitom je nutné vzít v úvahu, že ženijní vybudování terénu v horách je značně ztíženo složitostí budování obranných zařízení ve skalních a kamenitých půdách a omezenými možnostmi použití ženijních strojů. V terénu s převahou skalních a tvrdých půd obranná zařízení k vedení palby, pozorování, ochraně živé síly a techniky jsou řešena převážně jako napůl zapuštěná nebo násypná. V místech, kde vrstva měkké půdy je 1,5 i více metrů silná jako zapuštěná. K jejich zřízení jsou používány kameny, země, pytle se zemí, konstrukce ze železobetonu a vlnité oceli a jiné. V zimních podmínkách mohou být kromě toho použity i sněhové bloky a led.

Okopy, zákopy a spojovací zákopy v horách je nutné volit tak, aby se co nejlépe shodovaly s reliéfem terénu. Není žádoucí budovat je v místech, které jsou vystaveny závalům a sesuvům půdy. Na strmých svazích a srázích může být uplatněna zásada budování několikapatrových okopů a zákopů.

Jak se uvádí v tisku, soudobá obrana musí v první řadě čelit úderům nepřítele vysoce přesnými zbraněmi. To se nyní stalo rozhodující podmínkou a hlavní tendencí k dosažení její pevnosti. Proto současně se ženijním vybudováním čar a postavení bude nezbytné přizpůsobovat jeskyně, tunely a podzemní chodby k ochraně živé síly a techniky.

Zvláště je nutné zdůraznit, že obrana v horách na všech stupních a do celé hloubky musí být kruhová a všechny prvky operační a bojové sestavy neustále připraveny k boji s výsady, přepadovými a obcházecími odřady nepřítele.

Při zvyšování pevnosti obrany mají důležitou úlohu **připravené palebné údery** na nejdůležitější objekty nepřítele. Západní vojenští odborníci mají za to, že je účelné plánovat je na systémy vysoce přesných zbraní a velení, hlavní uskupení vojsk v prostorech soustředění, na osách přesunu, které procházejí v horských údolích a soutěskách, v průsmycích, kromě toho i na objekty, jejichž rozrušení bude mít za následek sesuvy půdy, závaly, laviny, zátopy a tím ztíží jejich manévry a přesuny.

Při dosažení cílů obranné operace podle zkušeností z Velké vlastenecké války mělo rozhodující význam palebné ničení nepřítele. Bylo organizováno na směrech jeho možného útoku. **Zvláštnost palebného systému** při obraně v horském a zalesněném terénu tkví v tom, že musí zabezpečovat ničení nepřítele jak na dalekých přístupech k obraně, tak i na dominantních výšinách a jejich odvrácených svazích, v horských soutěskách a přechodech, v údolích, na plošinách a v průsmycích. Toho může být dosahováno vytvořením prostorů, úseků a čar hromadné, soustředěné a přehradné palby, pásem souvislé několikapatrové palby všech druhů zbraní jak před frontou vojsk v obraně, tak i na bocích, v mezerách mezi opěrnými body a uzly obrany i v její hloubce. Zvláštní význam je přikládán manévru palbou k rychlému jejímu hromadění na jakýkoli ohrožený směr.

Při organizaci palebného ničení nepřítele v těchto podmínkách je rovněž nezbytné tvůrčím způsobem brát v úvahu tendence k rozvíjení jeho teorie a praxe v soudobých operacích. Ve spojitosti s hromadným zavedením vysoce přesných a jiných druhů zbraní do výzbroje řady zahraničních armád dochází k hlubokým změnám v názorech na přípravu a uskutečnění palebného ničení. Nejdůležitějším předpokladem k tomu byly tyto faktory: podstatné zvětšení délky dostřelu základního množství palebných prostředků, zvýšení přesnosti palebných úderů, snaha o předejití nepřítele v jejich vedení, koordinace prostředků průzkumu, ničení a velení atd. Všechno to umožňuje z jiných hledisek přistupovat k problému palebného ničení.

Při plánování bojového použití raketového vojska a dělostřelectva je nezbytné brát v úvahu, že v horách je značně ztížena volba prostorů rozmístění a palebných postavení, je omezen manévr palbou a jednotkami (útvary), je ztíženo zabezpečení municí. Proto je výhodné velkou část organického a přiděleného dělostřelectva používat decentralizovaně k posílení vojsk, která brání nejdůležitější směry, a útvarům, které působí ve vysokohorských prostorech, přidělovat houfnicové dělostřelectvo a minomety. Neztratit na svém významu ani takový požadavek minulé války, že v horách je povinen každý vševojskový velitel snažit se pozvednout své dělostřelectvo co možná nejvýše nad terén. Pokud se týká dělostřeleckých uskupení různého určení, mohou být vytvářena převážně při obraně širokých údolí a náhorních plošin na směrech pravděpodobných úderů nepřítele.

Zvláště je nutné zdůraznit výjimečně důležitý význam letectva při obraně v horském a zalesněném terénu, které je schopno díky vysoké manévrovatosti v krátké době vést překvapivé údery a rychle přenášet úsilí na jakýkoli ohrožený směr. Podle názorů některých zahraničních autorů může se stát letectvo v řadě případů hlavním, ne-li jediným prostředkem podpory vojsk v horách. Je to tím více důležité, že závislost nepřítele na silničních směrech, složitost rozptýlení a manévru ho nutí rozmísťovat štáby, uskupení vojsk a týly v blízkosti a podél silnic, což napomáhá vést na ně účinné údery letectvem. Současně omezenost letištní sítě snižuje možnost použití letectva a velká převýšení letišť a přistávacích ploch nad úrovní moře zmenšují užiteč-

nou bojovou nosnost letounů, taktický dolet a dobu působení letounů a vrtulníků nad bojištěm.

V letech války bylo letectvo nejčastěji používáno k vedení úderů na palebné prostředky a zálohy nepřítele, rozmístěné na odvrácených svazích výšin, které nemohly být ničeny palbou dělostřelectva, na nahromaděná jeho vojska v soutěskách a úžlabích, na silničních uzlech a průsmycích, kromě toho i k vedení vzdušného průzkumu a ke spojení. V důsledku nedostatečně rozvinuté silniční sítě v horách a časté nesjízdnosti cest dopravní letecké útvary byly v jednotlivých případech používány k zásobování vojsk a odsunu raněných.

Při organizaci protivzdušné obrany v horském a zalesněném terénu bude hlavním způsobem obrana objektů a jen na nejdůležitějších vzdušných směrech obrana zónová a objektová. V horách narůstá objem úkolů vojska PVO při obraně průsmyků, horských přechodů, mostů, silničních uzlů, při značném snížení možností prostředků průzkumu.

Jak ukazují zkušenosti z minulých válek, v údolích a na náhorních plošinách s rozvinutou silniční sítí byla v jakékoli roční době používána velká tanková uskupení.

Nezbytný je nejvážnější vztah k organizaci systému **protitankové obrany v horách**. O tom svědčí i zkušenosti z bojů se silnými uskupeními tanků nepřítele v bitvě o Kavkaz, kdy plnění tohoto úkolu byl udělován výjimečně velký význam, stejně jako v rovinatém terénu. Zvláštní pozornost byla věnována hromadění protitankových prostředků na nebezpečných tankových směrech, organizaci operačního uspořádání protitankových opěrných bodů a úzlů odporu v celé hloubce, které představovaly úseky terénu, zesílené ženijními zátarasy. V nich byly rozmísťovány dělostřelecké hlavně a protitankové prostředky v sestavě, která zabezpečovala kruhovou obranu a vzájemnou palebnou podporu.

Ke zvětšení hloubky protitankové obrany a zvýšení hustoty prostředků boje s obrněnými objekty mají důležitou úlohu protitankové zálohy a pohyblivé odřady zatarasovací. V horském a zalesněném terénu může být jejich počet větší než v normálních podmínkách; složení každé zálohy bude však menší. Jsou rozmísťovány na těch směrech, kde je předpokládáno jejich použití. Část protitankového dělostřelectva může být v řadě případů použita k posílení vojsk prvního sledu.

Jak svědčí zkušenosti z bojové přípravy ozbrojených sil NATO, v systému protitankové obrany v soudobých operacích budou v široké míře používány bitevní vrtulníky, palba dělostřelectva pro přímou střelbu, PTRS, minování na dálku, protivzdušné zálohy a pohyblivé odřady zatarasovací na vrtulnicích na každém tankovém směru.

Velkou úlohu v boji s tanky nepřítele mohou a musí sehrát samotné tanky bránících se vojsk, které jsou součástí palebného systému svazků a útvarů prvního sledu. V horách je ovšem účelnější, tak jako i v rovinatém terénu, mít tanky ve druhém sledu k vedení protizteč (protiúderů) nebo k zaujetí obrany na nejdůležitějších směrech (zpravidla blíže k útvarům prvního sledu) v pohotovosti k manévru a zahájení boje na plánovaných čarách. Není vyloučena ani možnost jejich použití k boji s obcházejícími útvary nepřítele a jeho vzdušnými výsadky.

Systém ženijních zátarasů v horském a zalesněném terénu podle zkušeností z Velké vlastenecké války byl zřizován na základě důležitosti a dostupnosti směrů v zájmu zvýšení účinnosti palebného ničení nepřítele, snížení temp jeho útoku, blokování činnosti proniknuvších uskupení. Před předním okrajem a v hloubce obrany byly zřizovány jak výbušné, tak i nevýbušné zátarasy. V široké míře bylo používáno minování především v mezerách mezi opěrnými body, k rozrušení úseků silnic a stezek s příkrými svahy. Zvláštní pozornost byla věnována zřízení zátarasů na cestách, po kterých mohl nepřítel vyjít do boků a týlu bránících se vojsk.

V soudobých podmínkách úloha výbušných zátarasů ještě více vzrostla. Přitom, jak ukazují zkušenosti z lokálních válek, v horských prostorech budou mít zvláštní význam protipěchotní zátarasy, zřizované na pravděpodobných směrech útoku pěchoty nepřítele a činnosti obcházečích odřadů, v prostorech pravděpodobného vysazení vzdušných výsadků.

V průběhu bojové činnosti musí docházet k narůstání hustoty výbušných zátarasů, včetně použití různých systémů minování na dálku. Podle názoru řady zahraničních vojenských odborníků, s využitím soudobých prostředků minování na dálku vzniká možnost donutit i velká uskupení protivníka působit pro ně v nevýhodných směrech, vytvářet nahromadění vojsk a ničit je soustředěnými raketovými a leteckými údery.

Např. minování mohou uskutečňovat stíhací bombardovací letouny Tornado a F-4 Phantom z přizemních výšek (30–60 m). Plocha zřízeného zátarasu se spotřebou jedné kazety (732 miny) může dosahovat 2500×500 m. Jednou salvou raketometů MLRS do prostoru cíle je dopraveno 336 min, které jsou rozhozeny na ploše 1000×400 m.

Jako velmi účinné podle zkušeností z války v Koreji se ukázalo zřizování pásů rozrušení na jednotlivých směrech. K tomu byly připravovány k vyhození do vzduchu úseky silnic, průsmyky, horské přechody, průchody přes kaňony, soutěsky a mosty. K zesílení přírodních překážek byly připravovány sesuvy kamení, pastí, kamenné a lesní závaly, zatopení terénu, protitankové zábrany ve spojení s minovými poli a fugasy.

Specifické podmínky, ve kterých budou působit vojska, kladou výjimečně vysoké požadavky na **praktickou organizátorskou práci** velitelského sboru při bezprostřední přípravě vojsk k obraně. Tato práce musí zabezpečit správné objasnění stanovených úkolů podřízeným, pečlivé sladění úsilí sil a prostředků na všech stupních, včasné a úplné splnění plánovaných opatření při přípravě k bojové činnosti, organizaci všech druhů zabezpečení a velení, kontrolu včasného a přesného splnění rozkazů a nařízení.

Znovu se přitom vracíme ke zkušenostem z Velké vlastenecké války, kdy přijetí rozhodnutí a plánování operací bylo považováno za velmi důležitou, ale jen počáteční část přípravy operací. Potom pokračovala usilovná práce bezprostředně v terénu, u vojsk ke studiu nepřítele, k upřesnění úkolů a organizace součinnosti, přísunu materiálních prostředků, ženijnímu vybudování čar a postavení, uskutečnění maskovacích, dezinformačních a dalších opatření ve všech druzích operačního, týlového a technického zabezpečení a v bojové přípravě vojsk v souladu s nadcházející bojovou činností.

Při organizaci součinnosti v horách byl udělován prvořadý význam práci v terénu k upřesnění bojových úkolů, volbě předního okraje, klíčových úseků, na jejichž udržení závisí pevnost obrany, vytvoření účinného palebného systému, organizaci ženijního budování a rovněž určením směrů a způsobů vedení protiúderů a protiztečí. Zvláštností této práce bylo to, že se konala zvláště na každém bráněném směru. Přitom byla zabezpečována mnohem větší podrobnost probíraných otázek než v normálních podmínkách a k práci byli přizváni velitelé a náčelníci všech podřízených stupňů. Tyto požadavky si uchovávají svou aktuálnost i dnes. Je ovšem nutné používat jich tvůrčím způsobem, aplikovat je na konkrétní situaci. To vyloučí přijetí šablonovitých rozhodnutí. **Při organizaci obrany v horském a zalesněném terénu jsou důležité: velitelská tvůrčí práce, předvídání, hluboká analýza a zdůvodněné prognózování možného vývoje bojové činnosti.**

V průběhu vedení obranné operace musí být zastavena a potom zničena hlavní úderná uskupení nejsilnějšího prvního sledu nepřítele a zmařeny jeho pokusy proniknout do operační hloubky.

Hlavním rysem soudobé obrany je její aktivnost, která je vyjádřena především mohutným palebným ničením postupujícího nepřítele. Přitom je nutné zdůraznit, že palebné ničení útočících vojsk v období jejich přesunu a rozvinutí musí zabezpečovat způsobení takových ztrát, které budou mít za následek nejen oslabení nepřátelského úderného uskupení, ale i zmaření útoku. Vojska v obraně nemohou dnes počítat s úspěšným plněním úkolů jen udržením určité horské obranné čáry. Je nezbytné důsledně usilovat o aktivní a nepřetržitě palebné působení na vojska nepřítele od začátku do konce operace a do celé hloubky. Proto na základě zkušeností z války hlavním způsobem vedení obranné operace v horském a zalesněném terénu může být:

- ničení nepřítele na přesunu počínaje dalekými přístupy, zvláště při jeho průchodu soutěskami a vyjití k čarám překážek, údery letectva, raketového vojska, palbou dělostřelectva a dalších prostředků za širokého používání systému nejrůznějších zátarasů a činnosti z léček,
- pevná obrana zaujatých rajónů a postavení i v případě dlouhodobého vedení boje v podmínkách obklíčení,
- zničení vklíněných uskupení nepřítele protiztečemi a protiúderu druhých sledů a záloh.

Podarí-li se nepříteli proniknout do hloubky obrany, pak vojska úporně brání dominantní výšiny a jiné důležité objekty. I při úplném obklíčení ho musí ničit palbou všech prostředků a nedopustit příchod záloh.

Co se týká hlavního obsahu bojové činnosti v horách v rámci obranné operace, pak jej tvoří jako v letech války **boj o výšiny**. To potvrzují zejména zkušenosti z útoku sovětských vojsk v Karpatech, kdy ovládnutí určité výšiny zřídka bylo řešeno čelním úderem. Čelních útoků bylo používáno zpravidla jen k odpoutání pozornosti nepřítele a upoutání jeho hlavních sil.

Proto při vedení obrany v horách musí být soustředěno hlavní úsilí k tomu, aby nedošlo k obchvatu a obejití vlastních vojsk, ke spolehlivé obraně přístupů k průsmykům, horských přechodů, východů z nich do údolí a na náhorní plošiny i na jiné směry výhodné pro činnost nepřítele,

Podle zkušeností z bojové činnosti Zakavkazského frontu v bitvě o Kavkaz hrály výjimečně důležitou úlohu v obraně **předsunuté odřady**, které byly včas vysílány na čáry rozmístěné vpředu. Jejich úkol tkvěl v tom, aby nedopustily překvapivý příchod nepřítele k přednímu okraji, zpomalily jeho postup, získaly čas na organizaci obrany, donutily jeho vojska k předčasnému rozvinutí, zjistily jeho uskupení a směr úderu. V jednotlivých případech činnosti předsunutých odřadů dařilo se na dlouhou dobu zadržet nepřítele.

V Černomořské skupině vojsk Zakavkazského frontu byly účinně používány u divizí a pluků vytvářené speciální odřady k činnosti v týlu nepřítele s cílem demoralizovat jeho vojska, ničit živou sílu a techniku, narušovat komunikace, k uchvácení trénu a zajatců.

Při útoku nepřítele z postavení v bezprostředním dotyku velké výsledky může přinést **palebná protipříprava** na jednotlivých směrech, jejíž základ v horách budou tvořit údery letectva, raketového vojska a dělostřelectva. V souvislosti s tím rozhodující porážka mu musí být způsobena především při vedení sražení k udržení hlavního obranného pásma (první obranné čáry). Toho bylo dosahováno podle zkušeností údery všech prostředků, jejichž palba s příchodem nepřítele k přednímu okraji obrany vedla k nejvyšší intenzitě, neustálé aktivitě vojsk v obraně, pevné obraně výhodných přírodních čar ve spojitosti, tam kde to bylo možné, s manévrem silami a prostředky z pasivních úseků.

Názorným příkladem dovedného vedení obrany, správného a rozhodného manévru silami, hlavně dělostřelectvem, je balatonská operace. V průběhu jejího vedení byl uskutečněn manévr 45 dělostřeleckými útvary a svazky k úsekům průlomu německých fašistických vojsk. To umožnilo sovětským vojskům vytvořit převahu sil a prostředků na úsecích průlomu a nedopustit rozvíjení útoku nepřítele.

Na těžko průchodných směrech se bude uskutečňovat odražení útoku nepřítele zpočátku údery letectva a v první řadě bojových vrtulníků, širokým používáním ženijních zářezů ve spojení s úpornou obranou silničních uzlů, horských přechodů, průsmyků a dalších důležitých úseků terénu samostatně působícími útvary a jednotkami s cílem nedopustit jeho hluboké pronikání do týlu a boků hlavních uskupení vojsk.

Při vklínění nepřítele do obrany jsou mu způsobeny ztráty údery a palbou všech druhů zbraní. Vojska pevnou obranou zaujatých čar zastavují nebo zdržují jeho další postup a tak nepřipouštějí rozšíření průlomu do strany boků, mají příchod jeho záloh. Zničení vklíněného nepřítele je dokončováno protiztečemi a protiúderými druhých sledů a záloh v součinnosti s údery svazků a útvarů z jiných směrů. Jejich vedení současně s neustálým působením na nepřítele všemi palebními prostředky a uskutečněním manévru palbou, údery letectva a bojových vrtulníků je nejvyšším projevem aktivity a rozhodnosti obrany.

Podle zkušeností z války je výhodné protiúderý a protizteče vést tehdy, když nepřítel utrpěl značné ztráty a byl zastaven, jeho bojové sestavy jsou dezorganizovány, velení je narušeno, zálohy jsou vyčerpány, zadrženy nebo upoutány a nové nebyly dosud přisunuty. Ve většině případů byly úspěšné překvapivé noční protizteče, vedené i malými jednotkami, jejichž úspěchu bylo využíváno k vedení protiúderů hlavními silami.

Nejúčinnější byly protiúderý a protizteče z několika směrů shora dolů podél silnic, hřbetů a údolí s širokým použitím obchvatů a obejítí. V boji za znovuzískání dominantních výšin a průsmyků musela vojska ovšem často působit zdola nahoru, což vyžadovalo zvláště pečlivou a všestrannou přípravu. V důsledku složitosti manévru bylo uskutečňováno včasné rozvinutí protiúderných uskupení na předem ženijně připravených čarách. Vedení protiúderů bylo spojováno s bojovou činností letectva proti zálohám k jejich zadržení a izolaci. K úderům do jeho boků a týlu byly používány obcházecí odřady a vzdušné výsadky.

Je důležité poznamenat, že počínaje válkou v Koreji ve všech dalších lokálních válkách a vojenských konfliktech ve stále širším měřítku jsou používány vrtulníky jako prostředek palběné podpory a manévru jednotkami. Vznikla aeromobilní vojska, jejichž úloha a význam pokračuje v neustálém růstu. To potvrzují zkušenosti z anglo-argentinského konfliktu a agrese Izraele v Libanonu. Je jasné, že boj s nimi bude mít nejdůležitější význam k dosažení odolnosti obrany v taktické a operační hloubce. Musí být veden způsobem ničení nepřátelského letectva na letištích a vzdušných výsadkových a aeromobilních útvarů ve výchozích prostorech, jejich ničením v době letu i v průběhu vysazení. K tomu mohou být používány zálohy, rozmístěné v blízkosti, útvary a jednotky druhých sledů, dělostřelectva, stíhací bombardovací letectvo, bojové vrtulníky.



V rozvoji způsobů vedení obranných operací v horském a zalesněném terénu se může ještě ve větší míře projevit princip spojování pevné obrany obranných čar a důležitých prostorů terénu s rozhodným manévrem vojsk, včetně vzduchem, vedením hromadných palběných úderů, vedením dobře připravených protiúderů a protiztečí v krátkých lhůtách. Přitom je nezbytné další zvětšení hloubky současného působení na nepřítele všemi silami a prostředky čelně, výsadky a mobilními útvary z týlu.